

תורת אמן

ביאורי סוגיות והדרכה לימודית

מסכת פסחים - פרק עשירי

הלכות קידוש והבדלה

סוגיה יב: גדרי הפסק בברכות הנהנין (2) -

היסח הדעת וסיום הסעודה

נכתב בסייעתא דשמיא

על ידי

אליהו מאיר ליפשיץ

ב"ר חיים שמאי ז"ל

ישיבת ברכת משה, מעלה אדומים

סוגיה יב: גדרי הפסק בברכות הנהנין (2) - היסח הדעת וסיום הסעודה

* *

רקע

בסוגיה הקודמת למדנו שהיסח הדעת מהוה הפסק בברכות הנהנין, בסוגיה זו אנו לומדים שברכת המזון מהוה הפסק אף במקום שאין היסח הדעת¹.

מקורות

- א. גמ' קג.-קג: "רב יעקב בר אבא איקלע... לא עקר דעתיה ממשתיא"
- ב. ברכות מב. "רב פפא איקלע לבי רב הונא בריה דרב נתן... בית המצרי בגלל יוסף"
- ג. תוס' ברכות ד"ה תכף
תלמידי רבינו יונה ברכות ל. ד"ה אלא
רא"ש ברכות פ"ו סי' לא, "ולית הלכתא ככל..."
- ד. רא"ש סי' י, "... צריך לברך תכף לשתיתו"
- ה. שו"ע סי' קעט סע' א-ג, ומשנה ברורה

רבינו יונה על הרי"ף ברכות ל. ד"ה אלא

אלא כ"ז שלא נטל ידיו לברכה מצי אכיל, ואע"פ שלענין יין כיון שסילק דעתו מלאכול ואמר [פסחים קג:]: הב לן ונברך אסור לו לשתות עד שיברך, לענין הפת אינו כן אלא אע"פ שסילק דעתו מלאכול ואפי' סילקו השלחן אם רצה לחזור לאכילתו א"צ לברך פעם אחרת, שכל שלא נטל ידיו לברך לא נסתלק לגמרי מאכילת הפת. ואחר שנטל ידיו אין לו לשתות ואפי' בברכה שכיון שנטל ידיו יש לו לברך, דתכף לנט"י ברכה. מפי מורי הרב נר"ו.

רא"ש ברכות פ"ו סי' לא

ולית הלכתא ככל הני שמעתתא אלא כי הא דאמר רב חייא בר אשי אמר רב שלש תכיפות הן תכף לסמיכה שחיטה תכף לגאולה תפלה תכף לנטילת ידים ברכה, ואי אמר הב לן ונברך כנטל ידיו דמי לפרש"י ולפרשב"ם ז"ל שפירשו כיון דאמריהו הב לן ונברך אסור לכו למשתי עד דמברכיתו ברכת המזון, ויש מחלקין בין שתיה לאכילה, ולא מסתבר.

הסבר הסוגיה

דרב ברונא ורב חננאל תלמידי דרב הוו יתבי בסעודתא, קאי עלייהו רב ייבא סבא. אמרו ליה: הב לן וניברך. לסוף אמרו ליה: הב לן ונישתי. אמר להו: הכי אמר רב: כיון דאמריהו הב לן וניברך איתסרא לכו למישתי, מאי טעמא? דאסחיתו דעתיכו.

[גמ' קג:]

¹ המעוניין להתמקד בדיני קידוש והברלה בלבד יכול לדלג על סוגיה זו.

הגמ' אומרת שרבי יעקב בר אבא ראה את רבא מברך "בורא פרי הגפן" גם על הכוס ששתה בסעודה וגם על הכוס של ברכת המזון, ושאלו על כך, שהרי דעתו היתה אף על כוס זו והיא כבר נפטרה בברכה על הכוס שבתוך הסעודה. רבא ענה לו שמדברי תלמידי רב שאמירת "הב לן ונברך" מחייבת לחזור ולברך על כוס נוספת, אנו לומדים שברכת המזון מהוה הפסק והיסח הדעת.

בדברי רבא יש חידוש. לולא דבריו היה ניתן לומר שאמירת "הב לן ונברך" מחייבת לחזור ולברך ברכת הנהנין מפני שהיא מגלה שדעת המסובים היתה לסיים סעודתם, וכשהם נמלכו בדעתם הם חייבים לחזור ולברך [כפי שלמדנו בסוגיה הקומת]. אך שאלת רב יעקב בר אבא היתה על מקרה שלא היה היסח הדעת, ודעתם בשעת הברכה ובשעת הסעודה היתה לברך ברכת המזון על כוס. על כרחנו שרבא הבין שברכת המזון מהוה סיום אובייקטיבי של הסעודה אף כשדעת הסועדים היתה להמשיך ולשתות לאחר הסעודה.

בנקודה זו נחלקו גם מר זוטרא ורב אשי. מר זוטרא בירך על הכוס הראשונה ששתה בסעודה ועל הכוס של ברכת המזון, ורב אשי בירך על הכוס הראשונה בלבד. מכך שרב אשי בירך על כוס ראשונה בלבד, ברור שדעתו היתה על הכוס של ברכת המזון, ואף על פי כן מר זוטרא בירך עליה; על כרחנו שמר זוטרא סבר שברכת המזון מהוה סיום אובייקטיבי של הסעודה, ודעתם של הסועדים במקרה זה אינה משמעותית.

הראשונים מתקשים בסתירה בין סוגיית הגמ' שלנו לבין הגמ' בברכות [מב.]. בגמ' בברכות נאמר שרק נטילת ידיים מחייבת לברך, ואילו כאן נאמר שגם אמירת "הב לן ונברך" מחייבת לברך אף שעדיין לא נטלו ידיהם. נחלקו הראשונים כיצד ליישב את הסתירה בין שתי הגמ' הללו:

תוס' [ברכות מב. ד"ה תכף] והרא"ש [ברכות פ"ו ס" לא] מפרשים שאין סתירה כלל, והסוגיות משלימות זו את זו: גם נטילת ידיים וגם אמירת "הב לן ונברך" הן הקדמה לברכת המזון, כל אחת מהן מהוה סיום הסעודה, ושתייהן מחייבות אדם הרוצה לאכול או לשתות לחזור ולברך ברכת הנהנין.

רבינו יונה [ברכות ל. ד"ה אלא] מיישב את הסתירה על ידי חילוק בין אכילת פת לשתיית יין. לאחר אמירת "הב לן ונברך" אסור לשתות יין ללא ברכה ראשונה, אבל אכילת פת מותרת עד שיטול ידיו לברכת המזון. נראה להסביר שיש חילוק מהותי בין סעודה לבין שתייה. לסעודה יש הגדרה אובייקטיבית, וכל עוד לא נטל ידיו לא הסתיימה הסעודה ואינו צריך לחזור ולברך. ל"יחידת שתייה" אין הגדרה אובייקטיבית, וסיומה תלוי בדעת השותה בלבד, אמירת "הב לן ונברך" מוכיחה שהסיח דעתו משתייה, ולכן חייב לחזור ולברך.

סיכום

נחלקו האמוראים אם ברכת המזון מהוה הפסק לעניין ברכות הנהנין או שרק היסח הדעת מהוה הפסק לעניין זה. אנו פוסקים שברכת המזון מהוה סיום אובייקטיבי של הסעודה אף במקרה שהסועדים לא הסיחו דעתם מאכילה ושתייה.

נחלקו הראשונים בגדרי דין זה. התוס' והרא"ש סוברים שגם נטילת ידיים למים אחרונים וגם אמירת "הב לן ונברך" מהוות סיום הסעודה, והאוכל ושותה אחריהן צריך לחזור ולברך. רבינו יונה סובר שאמירת "הב לן ונברך" מהווה היסח הדעת משתייה והרוצה לשתות צריך לחזור ולברך ברכה ראשונה; אך מותר לאכול ללא ברכה ראשונה כל עוד לא נטל ידיו, שכן סיום האכילה הוא רק בנטילת ידיים למים אחרונים.

הלכה

השו"ע [סי' קעט סע' א] פוסק שאחר נטילת ידיים למים אחרונים אסור לאכול ולשתות עד שיברך ברכת המזון תחילה, לאחר אמירת "הב לן ונברך" אסור לשתות ללא ברכה ראשונה, ויש מחלוקת רבינו יונה ורא"ש אם מותר לאכול ללא ברכה ראשונה. השו"ע אינו מכריע בין שיטת רבינו יונה לשיטת הרא"ש², ולכן פוסק המשנה ברורה [סק"ט] שיש להיזהר שלא לאכול אחר אמירת "הב לן ונברך".

המשנה ברורה [סק"ג, שער הציון אות ט] פוסק שאם הסיח דעתו מלשתות חייב לברך ברכה ראשונה, מפני שלגבי שתייה כולי עלמא מודים שהיסח הדעת מצריך ברכה. הוא [ביאור הלכה סוד"ה אין] מוסיף שאם הסיח דעתו בהדיא מלאכול אסור לו לאכול אף שלא אמר "הב לן ונברך" מפני שיש מחלוקת ראשונים אם חייב בברכה ראשונה.

² עיין שו"ע [סי' קצד סע' א] שלא ניתן להצטרף לזימון אחר אמירת "הב לן ונברך", ועיין משנה ברורה [סק"ה] וביאור הלכה [ד"ה אבל] אם פסק זה קשור לענייננו.